

CSÚROGON SZÜLETTEM (V.)

Önéletrás

M E L L Á R L A J O S

Pista nagybátyám tudatta kedvesével, mikor lesz a búcsúzkodás napja. Megbeszélte a zenészekkel, mikor és melyik nótát kell eljátszaniuk, mert el akar búcsúzni Csúrogtól, a legényektől, a lányoktól és a szeretett kedvesétől. Egy táncmulatságra lett megbeszélve, mikor a nagylányokat a gardemamák is elkísérik. Majd a két tánc közötti szünetben a kívánt nótákat eljátsszák.

A búcsúzkodás napján Pista bátyám rokonai is megjelentek a táncmulatságon. A két szerelmes egymás mellett ült. Táncra megszólalt a zene, a legények, lányok táncoltak. Mikor a táncnak vége volt, a zenészek nem tették le a hangszeret, hanem a megbeszélt nótákat muzsikálták. A jelenlevők kezdtek suttozni, meglepődve vették tudomásul, hogy a Kurányi Pista most vesz búcsút a legényektől és a lányoktól, Csúrogtól, és hőn szeretett kedvesétől.

Tavasza lett már, kinyílt már
Az akácfa fehér fürtös virága,
Alatta egy csinos legény, ki most indul
A nagy világ útjára.
Fel-felsóhajt, búcsúzkodik,
Isten veled falu legszebb leánya.
Visszajövök, mire lehull
Az akácfa fehér fürtös virága.

Ekkor mindenki tudta a teremben, hogy kiknek miért szól a szomorú nóta. A következő szünetben a zenészek egy másik nótát muzsikáltak:

Itthagynom a falutok nemsokára,
Elmegyek én tetőletek messze tájra.
Csillagtalan sötét éjjel
Fogok téled búcsút venni,
Bánatimat ne tudja meg
Soha senki.
Ha elmegyek ne mondjatok rosszat rólam,
Én a jónak megrontója sosem voltam.
Te sem vethetsz a szememre
Egyéb hibát, egyéb vétket,
Csak azt, hogy szerettelek és hittem néked.

Még egy táncnak megvárták a végét, Pista bátyám kedvesével és a rokonokkal lassan elhagyta a termet, a zene szólt, és azt énekelték:

Isten veletek, szervusztok legények, leányok,
Én már többet nem járok el hozzátok.

Pista bátyám a kedvesét hazakísérte. A lány szüleitől elköszönt, remélve, hogy majd a lányt is nemsokára kiviszi Kanadába. A fiatalok akkor még nem sejtették, hogy majd a nóta utolsó strófájában leírtakra az életükben is sor kerül:

Ötvenszer is lehulott már
Az akácfa fehér fürtös virága,
Alatta egy ős ember ül,
Ki most jött a nagyvilágnak útjáról.
Fel-felsőhajt, múltra gondol,
Meg arra a kökényszemű kislányra.
Visszajöttem, mire lehullt
Az akácfa fehér fürtös virága.

Pista bátyám másnap eljött szüleimtől elköszönni, magával hozta a harmonikát, és nekem ajándékozta. Fél év alatt annyira megtanultam

harmonikán játszani, nemcsak magyar nótákat, csárdást, keringőt és polkát tudtam, hanem a szerb kólót, vranjankát, cigancicát meg egy pár szerb nótát is. A szerb legények engem hívtak a „rogalyra” harmonikázni. Én ezt szívesen megtettem.

A harmonikának nem tudtam sokáig örülni, mert mikor Pista bátyám kint volt Kanadában, a rokonok rábeszéltek, küldjük ki a harmonikát, és rejtünk el benne alkoholt, amennyi csak belefér. Akkoriban Amerikában alkoholtilalom volt.

Tizennégy éves koromban szüleim vaskereskedő-inasnak adtak Csúrogon Nestor Ivkov vaskereskedőhöz. A faluban mindenki csak Necónak hívta. Neco vaskereskedő szerb volt, de tökéletesen tudott magyarul. Igaz, a szerbek közül voltak többen, akik jól beszélték a magyar nyelvet, sokan csak valamennyit értettek, a magyarok közül is sokan értették, és beszélték a szerb nyelvet.

A vaskereskedésben korán reggel ott kellett lenni, a boltot felsöpörni, mindent a helyére rakni, mire a falusi nép megy ki a mezőre, a boltnak nyitva kellett lennie. Nem volt könnyű naponta korán kelni, egész nap a pult mögött állni, és várni a vevőket. Csak délben mentem haza rövid időre megebédelni, és rögtön vissza a boltba. Nehéz lenne felsorolni mi minden volt a boltban, a mezőgazdaság részére, a háztartáshoz edények, technikai áru, vashordókban nyersolaj, benzin, petróleum, kocsikenőcs és még sok minden.

Ha Csúrogon kirakodóvásár volt, oda is kivittük az árut. Előző nap késő estig csomagolni kellett az edényeket, hogy ne sérüljenek meg. Hajnalban a vásáron az árut kirakni. Nem volt valami lélekemelő munka, és fizetést sem kaptam érte.

A Neco úr legtöbb árunak feltüntette az önköltségi árát, melyet betűkből egytől tízig összeállított sifrával jelölt meg, az eladási ár is ki volt írva rendes számokkal. Főnököm megbízott bennem, és megengedte, hogy olcsóbban adjam az árut, ha a vevő nagyon alkudozott. Gyorsan kiszámítottam, hány százalékkal adhatom az árut olcsóbban. Az akkoriban megnyitott Oroszi Lajos vaskereskedésének sifrait is tudtam.

Sok ember, ha kaszát akart vásárolni, vezetett magával egy idős, tapasztalt embert, aki a kaszát kiválasztja. Alkalmam volt sok tapasztalt embert megfigyelni, hogyan választja ki a kaszát. Soknak, aki nem vezetett magával valakit, kiségtettem, és választottam neki kaszát. Ennek híre ment a faluban, mert sokan dicsérték, és meg voltak elégedve

a kaszával, amit választottam. Amikor már a vaskereskedést elhagytam, és a nyomdászatot Újvidéken tanultam, ha Csúrogra jöttem látogatóba, a nővérem férje, ifj. Hanák Ignác, aki földműves volt, engem kért meg, hogy válasszak neki kaszát, vagy valamelyik ismerősének. Sokan, akik nézték, megkérdezték, hogyan tud ez a nyakkendő-s legényke kaszát választani?

A vaskereskedés-szaktám azért hagytam abba, mert nem láttam benne jövőt. A cséplőgép-tulajdonosok adósságra, könyvecskére vásároltak, de sokan mások is hitelbe vásároltak. Fennállt a veszély, hogy a bekészített árut nem tudja a kereskedő időben kifizetni, és árverezésre kerül sor. Tudtunk eseteket, akiknek a vagyonát dobra verték.

A Neco vaskereskedésboltjában idősebb testvérenek fia is dolgozott, ő kitanult, vizsgázott kereskedősegéd volt, szimbolikus, kevés fizetésért. Láttam, hogy már vagy tíz ajánlólevelet, „oferátot” írt saját kezűleg, és szétküldte az országban, de sehonnan sem kapott választ. Tudtam, hogy szüleim nem bírnak nekem vaskereskedés-üzletet nyitni, mint vaskereskedő-segédnek nincs jövőm.

Szüleimmel megvitattuk a helyzetet, úgy határoztunk, hogy otthagynom a vaskereskedést, és inkább Újvidékre megyek szaktám tanulni. A Neco Ivkov nagyon sajnálta, hogy elmegyek tőle, attól tartott, hogy az újonnan megnyílt Oroszi Lajos boltjába, a konkurenciához megyek. Megnyugtattam, hogy nem az a szándékom.

Megemlítem, hogy Csúrogon kijártam az inasiskolának a harmadik osztályát, mert a hat elemi kitűnő eredménnyel fejeztem be. Egyébként kicsit igazi inaséletem volt, mert Neco úrék kislányát naponta kellett vezetnem az óvodába, volt rá eset, mikor a kétéves kisfiukat is rám bízta.

Nem hagyhatom ki az inaséletemből azt az eseményt sem, mikor a csúrogi szerb iskola rövid színdarabot rendezett, ahol gyerekek is szerepeltek. Az inasiskola tanárát megkérték, ajánljon megfelelő diákot az inaszerepre, ahol énekelni is kell. A tanár, habár magyar voltam, engem választott, a szerepet elvállaltam. A darabban a Ćiro suszterinas szerepét kellett eljátszanom. Volt olyan jelenet, mikor a parkban a padon ülök, kis pálcikát vettem a számba, mintha cigaretta volna, és mondogattam: – Ej, ha most látna a mesterem, ezt mondaná: – Nem vagy te Ćiro inasnak való, hanem úrnak születél. – Ebben az volt a különös, hogy a zsúfolásig megtelt teremben az első sorban a Neco mesterem ült, láttam, nevetve

nagyon tapsolt. Szerepem szerint a pad előtt vitázó diákok mentek el, tőlem kérdezték, melyiküknek van igaza? – Kinek jár a dió? – Az egyik meglátta, a másik pedig felvette a diót. Én a diót elkértem, a bicskámmal felébe vágtam, a dióbelet megettem, a dió héjának egyik felét egyiknek, a másik felét a másiknak adtam. A kis dalocskát elénekeltem:

Od šusterskog šegrta ništ' lepše na svetu,
Zakrpiće svakom poderanu petu,
Poderanu petu.
Ako ima novaca nek mu kroz džep kipi
U toga su cipele što po vazdan škripi,
Što po vazdan škripi.
Ako nema novaca nek sedi u mraku
Ja ne mogu pomoći bosom siromahu,
Bosom siromahu.

A színdarabot Kuzmančević Pero vendéglőjének nagytermében adták elő, ahol az újvidéki Szerb Népszínház színészei is előadtak egy-egy színdarabot. Voltak színdarabok, melyeket én is végignéztem, a színdarab tartalmát másnap odahaza elmeséltem. Különösen Nušić és Sterija műveit szerettem.

Kuzmančević vendéglője Csúrog központjában volt, Zsablya irányában baloldalt az első saroki épület. Emlékszem, mikor az épületet vendéglővé alakították. Ez nekem nagyon emlékezetes maradt, mert a nagyterem falait nagy, keretezett olajfestményekkel díszítették. A festőművész a festményeket a nagyteremben készítette több hónapon át. Ott láttam elemi iskolásként először, hogyan festik vászonra a levelezőlap nagyságú képről a nagy képet. A festőművész főleg szerb történelmi személyek képét festette meg nagyban. Ha csak tehettem, eljártam, és figyeltem, bámultam a festőművész munkáját. Hogy akadémikus volt-e vagy amatőr, nem tudom, mindenesetre a szememben művész volt.

Csúrogon a rokonok közül az első között költözött Baranyába apám nagybácsija, Mellár Sándor és felesége, Börcsök Júlia, a négy gyerekkel. A határrendezéskor Magyarországra optált, és Oldon telepedett le. Kilencvenkilenc évet élt, a siklósi temetőben nyugszik.

Az utána következő csoportban még két Mellár család költözött Baranyába, apám unokatestvérei, Mellár Sándor és Mellár György, akik

a dárдай rétbén, a Lankapusztán telepedtek le több csúrogi magyar családdal együtt.

Volt idő, mikor anyám biztatta apámat, keressenek valamilyen megoldást jövőjük biztosítására, menjenek Argentínába vagy Baranyába. Apám kivezette anyámat az udvarba, és mutatta: a góré tele van kukoricával. Azt mondta, amíg a góréban van kukorica, nem megy sehova. Sóra, petróleumra lesz a kukoricából, malacokat hizlálnak, lesz abrak a lovaknak, jut adóra is, a gyerekek még kicsik, nem sok kell nekik, nem megy sehova.

Ahogy múlt az idő, a gazdasági krízis mind nehezebbé tette az életet, a földet, amit szüleim vásároltak, anyám egyik hűgától, amikor az Kanadába kiutazott a férjéhez, kölcsönpénzből fizették ki. A pénzt a Tass hentestől kapták húszszázalékos kamattal, ami akkor uzsorakamatnak számított. A kölcsön majdnem elvitte a többi földet, de nagy erőfeszítéssel sikerült az adósságot visszafizetni.

Szüleim nagy lelki küzdelem után szánták rá magukat Csúrogot elhagyni, végül úgy határoztak, ha anyagilag rendbe jönnek, akkor visszatérnek. Sokan ilyen megfontolásból hagyták el Csúrogot. Csak ideiglenesen mentek el.

A Görbe utcai rokonok elhívták apámat is Baranyába terepszemlére.

Apám a földet megnézte, a vásárlási feltételeket megtudta, és hazautazott. Anyámnak beszámolt az útról, majd anyámmal újból elutaztak Baranyába megnézni a földet. Anyámat nagyon érdekelte, milyen az eszéki piac. Azt is megnézték, és igazat adtak azoknak, akik már előbb Baranyába költöztek, hogy az eszéki piacon mindent jól lehet értékesíteni. Ismeretes, hogy kevés földön búzából, kukoricából nincs sok haszon. Aki pedig kertészettel is foglalkozik, annak nagyon jó, ha közel van a városhoz. Ezek a kedvező feltételek megvoltak, igaz, kompon vagy hídon kellett a Dráván átkelni, ha Eszékre mentek. Mindent latba vetve, mérlegelve, szüleim a földet megvették.

Ahogy szüleim a baranyai földet megvásárolták, föl kellett építeni a házat is, melybe legalább egy helyiségbe be lehetett költözni. A csoport tagjaival mővában megépítették mindegyikük házát annyira, hogy be lehetett egy helyiségbe hurcolkodni, majd később mindenki tovább építi elgondolása és zsebe szerint.

Újvidéken András batyám fia, Bandi, 1929-ben már a Piliser nyomdában nyomdai gépmesterinas volt, tanítómestere pedig egy magyarországi

emigráns, Bodensteiner József híres nyomdai gépmester volt, aki a magyarországi kommün bukása után Pécsről Újvidékre emigrált. A heti fizetése 1100 dinár volt, a hivatalnokoknak meg havi 800 dinár. Hogy az értéket össze lehessen vetni, a kenyér 2 dinár, a disznóhús 8 dinár, a cukor és a zsír 12 dinárba került, a kétszobás lakás bérlete 200 vagy 300 dinárba került.

Bandi öcsém valami úton-módon megtudta, hogy a Grujić nyomdába felvennének nyomdai gépmesterinast. Jelentkeztem náluk, megnézték az iskolai bizonyítványomat, külön megkérdezték, tudok-e rajzolni? – Tudok rajzolni meg festeni is, meg szeretem a színeket – feleltem. A szabály az volt, hogy nyomdászínast csak kísérettségivel lehet felvenni, engem nélküle is felvettek.

Elérkezett 1930. július elseje, elkezdődött a nyomdászatnak, a fekete művészetnek a tanulása a Grujić testvérek nyomdájában. A nyomda a Miletić, valamikori Kenyér utca, és a Grčkoškolska utca sarkán volt, a szemben levő sarkon a dúsgazdag Dunderski palotája állt, a nyomdától srégen át pedig a bank épülete. Kupolája felett Merkúr szobra van, az aranyember. A bankkal szemben a sarkon Ziegler orvosi műszereket árusító lerakata volt.

Mindennap fél órával munkaidő előtt a nyomdában kellett lennem. A segédmunkással, a szedőinással kellett takarítani, télen a kályhákat begyújtani. A segédmunkásnak meg a gépmesterinasnak a nyomdagépeket kellett megolajoznia, a betűszedő inas a betűszekrények között tett rendet, a térzőt, a hézagöltő anyagot rakta helyére, az inaslány pedig fölsöpörte a könyvkötészetet.

Mielőtt bármilyen feladatot kaptam volna, azt mondta a tanítómesterem, pár napig csak nézzem, milyen munka folyik a nyomdában. Nekem, falusi gyerekeknek, ezek a munkák ismeretlenek voltak.

Még mielőtt a nyomdagépekhez kerültem, alapismereteket kellett szereznem a betűszedés fortélyáról. Meg kellett tanulnom a betűszekrény beosztását, a betűk típusát, a nagyság szerinti elnevezésüket, és melyik szekrényben van a helyük. Az ólombetűs kézi szedéssel hogyan kell bánni, mert egy figyelmetlen mozdulattal egész könyvoldalt vagy újságoldalt használhatatlanná lehet tenni. Láttam, hogy a betűknek és a kliséknek, melyekről a nyomtatvány készül, fordított tükörképük van. A betűk képe magasabb, erre festékes hengerrel felhordják a festéket, ráhelyezik a papírt, kézi préssel vagy géppel készítik a nyom-

tatványt, amelyen már nem tükörkép, hanem rendesen olvasható szöveg van. Szakkifejezéssel ez a magasnyomás.

Ekkor eszembe jutott, hogy odahaza, Csúrogon, próbálkoztam csinálni magamnak pecsétet. Levettem egy öreg cipő gumitalpát, és a nevemet belevéstem a bicskával, cipőkrémmel befestettem, és papírra nyomtam. Láttam, hogy a nevemet csak negatívban, fordítva lehet elolvasni, azért negatívban, mert a betűk mélyedésben voltak, nem magasabbak, mint a rendes pecsétéknél.

Tanítómesterem Tinusz Antal magyarországi emigráns volt, a fia Újvidéken gimnáziumba járt. Nyomdászinként ötven dinár heti fizetést kaptam. Az András batyámnál laktam, a lakást és a kosztot a szüleim fizették. Tinusz úr, a mesterem, azt mondta, hasonlítok a fiára, de én is úgy viszonyultam hozzá, mintha apám lett volna, soha egy rossz szót nem mondott.

Amikor a szakmát befejeztem és levizsgáztam, kollégának szólított. Mesterem tagja volt a nyomdászok országos szakszervezetének. Én is tagja lettem a szakszervezet ifjúsági csoportjának, szimbolikusan heti egy dinár tagdíjat fizettem.

Nővérem, Ilona, ifjú Hanák Ignác földműveshez ment férjhez. Az esküvőt 1931-ben tartották meg. A szüleim lagzit rendeztek, az udvarban nagy sátort állítottak, sok rokon és meghívott vendég volt. Jó cigányzenekear szórakoztatta a vendégeket. Volt ott minden, ami egy jó lagzihoz tartozik, étel, ital, jó zene, rokonok, vendégek, nővérem volt a lagzi gyöngyszeme, a menyasszony. Úgy láttam, szüleim hangulatán észre lehetett venni, hogy nagy változáson mennek keresztül. Én, a fiuk, Újvidékre mentem szakmát tanulni, nővérem is elhagyja a szülői házat, ők pedig nemsokára költöznek Baranyába.

A vőlegény, mikor jött a menyasszonyért, rokonait és vendégeit fúvószenekar kísérte. Gyönyörű májusi nap volt, a főutcán akkor virágoztak a hársfák, az egész falu illatos volt. A hársfákat a csúrogi születésű Kekić szerb jegyző még az első világháború előtt ültette a főutciókra. Este, amikor mentünk kálátóba a fiatal házaspárt Hanákéknál meglátogatni, a csúrogi főutcán haladva teli tüdővel szívtuk a hársfa illatát.

1932-ben szüleim végleg elköltöztek Csúrogról. Amit lehetett, vasúton szállítottak, a gazdasági felszerelést, az edényeket, ruhákat, egyebet bepakolták, és kocsira rakták. A lovakat a kocsi elé befogták, a szomszédoktól könnyes szemmel elköszöntenk, magyaroktól is, szerbektől is,

és elindultak a több mint száz kilométeres útra Baranyába, a dárdai rétbe, Kistopolikra. Elhagyták a Görbe utcát, elhagyták Csúrogot. A kocsit csak az én hűséges Hulyé kutyám kísérte.

Hulyé kutyám nem volt nagy kutya, sem öleb, csak egyszerű házörző. Nem volt törzskönyvezett, nem fürdettük fürdőszobában, nem vittük kiállításokra. Ha létezne kutyák országa, és ha a kutyákat rangsorolnák, Hulyé nagy kutya lehetett volna. Belügyminiszter, mert irtotta a patkányokat.

Kutyám, ha valahová lefeküdtem, hűségesen őrködött felettem, senki nem nyúlhatott hozzám. Ha anyám baromfit akart az udvarban megfogni, csak a kutyának meg kellett mutatni melyiket, és mondani neki: – Hulyé, fogd meg! – A kutya pontosan a kiszemelt baromfit fogta meg, de nem fojtogatta, hanem mellső lábával a földhöz szorította, és megvárta, amíg elvettük tőle. Persze ezért mindig jutalmat kapott. A házunk körül patkány nem fészkelődhetett be, pedig sok helyen az istálló falaiba is befészkelődtek, mert a falak legtöbb helyen verett falból készültek. Többen kértek, vezessem el a kutyát, mert öreg falat bontanak, melyben sok a patkány. Volt hogy idegennel is elment, csak mondani kellett: – Hulyé, gyere, „pácó”! Sokan mondják a kutyájukról, hogy olyan okos, csak hogy nem beszél. Hulyé kutyámnak megvolt minden alkalma kint a baranyai rétben, a szálláson tudását bizonyítani, ugatásával csodálatosan tudta jelezni már messziről, ha valaki közeledett, ismerős vagy idegen. Ha háziállat szabadult el, azt is másképpen jelezte, a kocsi zörgéséről a távolból felismerte a mi fogatunk közeledtét. Nem is tudom felsorolni, mi mindent tudott jelezni, ugatásának változtatásával mi tudtuk, mit jelez. A kígyót is ügyesen meg tudta fogni, elfogta a kígyó nyakát, nagy gyorsasággal rázta jobbra-balra, majd fogaival végigropogtatta a farka végéig, többször is megismételte. A szájában vinni vagy hozni valamit nem volt nála probléma.

Újvidéken, amikor a szakmát kezdtem tanulni, tizenöt vagy tizenhat nyomda volt. Ebből fele, de főleg a nagyobb nyomdák, szervezett munkásokat alkalmaztak, és a munkaadók meg a nyomdászok szakszervezete által aláírt tarifa szerint fizették a munkásokat. Mindenben a tarifában foglaltatott előíráshoz kellett magukat tartaniuk, a munkaadóknak meg a munkásoknak is. A munkaadóknak a tarifa előírása szerint többet kellett fizetniük a szervezett munkásoknak, mint azok a nyomdák, melyek a tarifát nem írták alá.

A szakszervezet a munkásaiért felelősséget vállalt, az is előírásban foglaltatott, a fizetésért mennyi és milyen minőségű munkát kell adni. A nyomdászszakszervezetnek szinte állandó feladata volt tagságának szakmai továbbképzése és az általános műveltség fejlesztése. Megvolt a lehetőség a sport vagy valamely művészeti hajlam továbbfejlesztésére.

A Grujić nyomdától nem volt messze a nyomdászok szakszervezete, munka után majdnem mindennap oda mentem. Oda járt úgyszólván a nyomdászoknak minden korosztálya az ifjú tanoncoktól a nyugalmazott nyomdászokig, nemzetiség szerint pedig az akkori Vajdaságban megtalálható minden nemzetiségből volt valaki. Nehéz lenne mind felsorolni, szám szerint majdnem egyforma arányban voltak a szerbek, horvátok, magyarok, németek, zsidók, valamivel kisebb számban volt a többi nemzetiség képviselve. Akkor még nem volt tudomásom arról, hogy én „nemzeti kisebbség” vagyok.

Egymást szerbhorvátul szólítottuk, drug vagy družę, de szigorúan megadva egymásnak a tiszteletet, magyarul egymást kollégának vagy ha idősebbet szólítottunk, az kolléga úr volt.

A nyomdászok otthonát magunk között egyletnek hívtuk, könnyebb volt kimondani.

Az egyletben nagy könyvtár volt, szerb, horvát, szerbhorvát, magyar és német nyelven. Meg volt határozva, melyik napokon lehet könyvet kölcsönözni. Legtöbbször előfizetői voltunk a hónaponként megjelenő szaklapnak, mely a szakma továbbfejlődésével foglalkozott. Ez a szaklap országos szintű volt. Volt egy másik lap is, amely a nyomdászok szakszervezetének országos szintű problémáival foglalkozott.

Újvidéken a nyomdászszakszervezet vezetőségét minden évben az évi közgyűlésen titkos szavazással választották meg. Hivatalosan nem volt politikai szervezet, de nem volt mentes bizonyos politikai áramlatoktól.

András batyámnál laktam a Veternička utca 12. számú nádfedeles házában. Sokan voltunk alvásra, de még többen ebédre. Kezdetben András batyám három fia és egy borbélysegéd, meg én aludtunk a hátsó szobában négy ágyon, a három legénynek volt saját ágya, Bandinak meg nekem közös ágyunk volt. A legények ágynál lepedő volt, a mi ágyunk csak pokróccal volt letakarva, Bandit meg engem ez kicsit mókából bántott, de attól mi még jól aludtunk. Nem csoda, hisz a legidősebb bátyánk, a Karcsi (Sokol-tag volt Újvidéken, a tíz legjobb tornász közé

tartozott), este minket is a kiskertben felállított nyújtón tornáztatott. Mind a ketten szerettünk tornázni, nyáron meg úszni a Dunán.

Dezső unokabátyám Zágrábba ment munkára, a megüresedett ágyba pedig Csúrogról Füstös Jóska unokaöcsénk jött, aki a dunabánsági nyomdában a nyomdászatot kezdte tanulni. Bandival Füstös Jóskát is elvezettük a nyomdászegyetbe, ezután már hárman vettünk részt a rendezvényeken.

András batyám 1932-ben a borbélyműhelyét eladta, és helyette a két lány részére – akik befejezték és levizsgáztak a női fodrászattól –, női és férfi fodrászszalont nyitott a vasút utcában Gizella cégjelzéssel. A szalon személyzeté mind Maris ányunkhoz járt ebédre. Az ebéden 16–18-an voltunk, az asztalnál egyszerre nem fértünk el, két vagy három turnusban ebédeltünk.

Ezt könnyű így leírni, de tessék ezt a sok ételmet beszerezni, megfőzni, felszolgálni, és mindenki meg legyen a kosztal elégedve. Bizony Maris ányunk nagyon sokat dolgozott, a munkát egyedül végezte, igaz, még fiatal volt, jól tudott főzni, meg finom kalácsokat is tudott sütni. Még ma is emlegetjük a jó mákos kelt kalácsot, meg a finom túrós palacsintát tejföllel leöntve. Mi is fiatalok voltunk, képesek voltunk versenyezni, ki tud több szilvás gombócot megenni, ezen mi mulattunk, és senki nem vette rossz néven. Nagybátyám dragaccsal meg kosarakkal járt a piacra vásárolni.

Ha most belegondolok, akkor tudom, milyen küzdelmes munkát végeztek András batyám meg Maris ányunk. Ezt a gondolatomat Gizike nővéremnek említettem, ő azt mondta: Ez így igaz, azért a Maris ányunk temetésén mi, a volt gyerekek mind ott voltunk, tekintet nélkül arra, hogy saját, mostoha- vagy rokonok gyereke volt, ő nem tett különbséget közöttünk.

(Folytatjuk)